

Metode pristupa i organizacija datoteka

Usluge metoda pristupa i vrste organizacija datoteka

Sadržaj

▶ Osnovna struktura datoteke

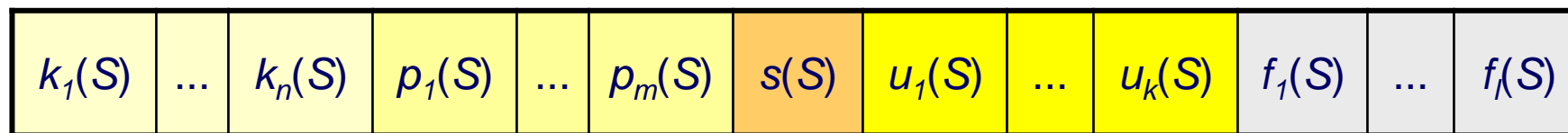
- ▶ Struktura datoteke kao niza blokova
- ▶ Metoda pristupa
- ▶ Parametri organizacije datoteka
- ▶ Vrste organizacije datoteka
- ▶ Opšte procedure nad datotekama
- ▶ Performanse obrade datoteke

Osnovna struktura datoteke

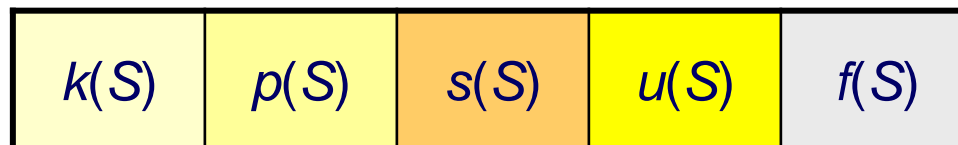
- ▶ Datoteka kao struktura slogova
  - ▶ organizovana nad tipom sloga
    - ▶ kao linearnom strukturom atributa
  - ▶ opšta struktura sloga datoteke kao FSP
    - ▶ uključuje podatke iz LSP i podatke o organizaciji FSP na eksternom memorijskom uređaju
      - ▶ informacija o strukturi tipa sloga
      - ▶ Informacija o vezama između slogova (opciono)
    - ▶ svaki slog predstavlja niz polja sa vrednostima atributa
- ▶ **format sloga**
  - ▶ pravila za strukturiranje i interpretaciju sadržaja sloga

Osnovna struktura datoteke

► Opšta struktura sloga datoteke kao FSP

- $k_i(S)$ - polja vrednosti atributa primarnog ključa ($n \geq 1$)
  - $p_i(S)$ - polja vrednosti ostalih atributa ($m \geq 0$)
  - $s(S)$ - polje statusa sloga - indikator aktuelnosti sloga u LSP
  - $u_i(S)$ - polja pokazivača za memorisanje veza u LSP ($k \geq 0$)
  - $f_i(S)$ - kontrolna polja kod slogova varijabilne dužine ($l \geq 0$)
- Skraćena notacija

Osnovna struktura datoteke

► Osnovna struktura datoteke

- $k(S)$ predstavlja jedinu obaveznu grupu polja
  - koja se sastoji od najmanje jednog polja
- često se posmatra kao linearna struktura slogova
  - uređena u rastućem ili opadajućem redosledu vrednosti primarnog ključa
- redosled polja u formatu sloga ne mora biti isti kao u opštoj strukturi sloga
  - dato je na prethodnom slajdu
  - pozicija kontrolnih polja uslovljena je njihovom semantikom

Osnovna struktura datoteke

► Format polja sloga

- uslovljen specifikacijom domena odgovarajućeg atributa, odnosno primenjenim tipom podatka

► Vrste polja u slogovima

► polja konstantne dužine

- nije potrebno memorisati informaciju o granicama polja

► polja promenljive dužine

- potrebno je memorisati informaciju o granicama polja
  - koristi se kontrolno polje $f_i(S)$
- tehnike
  - navođenjem aktuelne dužine polja u kontrolnom polju, neposredno ispred sadržaja polja
  - navođenjem specijalne oznake kraja polja u kontrolnom polju, neposredno nakon sadržaja polja

Osnovna struktura datoteke

► Vrste slogova prema dužini

► slogovi konstantne dužine

- sva polja u svakom slogu su konstantne dužine
- nije potrebno memorisati informaciju o granicama sloga

► slogovi promenljive dužine

- postoji barem jedno polje promenljive dužine u slogu
- potrebno je memorisati informaciju o granicama sloga

- koristi se kontrolno polje $f_i(S)$

► tehnike

- navođenjem aktuelne dužine sloga u kontrolnom polju, neposredno ispred ostalog sadržaja kompletnog sloga
- navođenjem specijalne oznake kraja sloga u kontrolnom polju, neposredno nakon ostalog sadržaja sloga
- uvođenjem posebne indeksne strukture sa rednim brojevima bajtova koji ukazuju na početke slogova

Osnovna struktura datoteke

- ▶ Karakteristike vrsta slogova prema dužini
  - ▶ **slogovi konstantne dužine**
    - ▶ pojavljuju se u praksi
    - ▶ homogena struktura
    - ▶ jednostavnije pristupanje podacima i ažuriranje podataka
    - ▶ lakša i preciznija procena performansi obrade podataka
    - ▶ manja efikasnost upotrebe memorijskog prostora
  - ▶ **slogovi promenljive dužine**
    - ▶ izuzetno često se pojavljuju u praksi
    - ▶ nehomogena struktura
    - ▶ teže pristupanje podacima i ažuriranje podataka
    - ▶ teža i nepreciznija procena performansi obrade podataka
    - ▶ veća efikasnost upotrebe memorijskog prostora

Osnovna struktura datoteke

- ▶ Vrste slogova prema ponavljanju vrednosti
  - ▶ **slogovi s ponavljajućim grupama**
    - ▶ višestruko pojavljivanje vrednosti atributa u jednom slogu
      - ▶ kada je dozvoljeno da jedna vrednost atributa bude predstavljena kao niz vrednosti istog tipa
      - ▶ primer
        - ▶ tip entiteta: *Student({StdID, ..., StdStrJez}, {StdID})*
        - ▶ tip podatka: *(StdStrJez : string(55))*
        - ▶ moguća vrednost, tri puta navedena (kao tri polja)
        - ▶ 'engleski', 'francuski', 'nemački'
    - ▶ moraju uvek biti slogovi varijabilne dužine
  - ▶ **slogovi bez ponavljajućih grupa**
    - ▶ nije dozvoljeno višestruko pojavljivanje vrednosti atributa
    - ▶ moguće je uvek projektovati tip sloga bez ponavljajućih grupa
      - ▶ primenom odgovarajućih projektantskih tehnika

Osnovna struktura datoteke

- ▶ Polja pokazivača u strukturi sloga
  - ▶ predstavljaju adrese lokacija u memorijskom prostoru
- ▶ Vrste adresa lokacija
  - ▶ **apsolutna (mašinska) adresa**
    - ▶ strukturirana prema adresnom prostoru jedinice diska
  - ▶ **relativna adresa**
    - ▶ predstavlja redni broj lokacije
    - ▶ može biti praćen rednim brojem podlokacije
    - ▶ primeri
      - ▶ *rbr. bloka, rbr. bajta, (rbr. bloka, rbr. bajta u bloku)*
      - ▶ *rbr. sloga (u linearnoj strukturi), (rbr. bloka, rbr. sloga u bloku)*
  - ▶ **simbolička (asocijativna) adresa**
    - ▶ vrednost ključa

Osnovna struktura datoteke

- ▶ Vrste adresa lokacija
  - ▶ **apsolutna (mašinska) adresa**
    - ▶ praktično se ne koristi u organizaciji datoteka
    - ▶ stvara zavisnost od fizičkih karakteristika uređaja
    - ▶ ne zahteva transformaciju
  - ▶ **relativna adresa**
    - ▶ vrlo često se koristi u organizaciji datoteka
    - ▶ obezbeđuje nezavisnost od fizičkih karakteristika uređaja
    - ▶ zahteva jednu ili više transformacija do apsolutne adrese
      - ▶ na nivou metode pristupa i/ili sistemskih poziva
  - ▶ **simbolička (asocijativna) adresa**
    - ▶ često se koristi u organizaciji datoteka
    - ▶ zahteva transformaciju u relativnu adresu
      - ▶ na nivou metode pristupa

Sadržaj

- ▶ Osnovna struktura datoteke
- ▶ Struktura datoteke kao niza blokova
- ▶ Metoda pristupa
- ▶ Parametri organizacije datoteka
- ▶ Vrste organizacije datoteka
- ▶ Opšte procedure nad datotekama
- ▶ Performanse obrade datoteke

Struktura datoteke kao niza blokova

▶ Blok (logički blok)

- ▶ kao organizaciona jedinica podataka
  - ▶ predstavlja niz slogova
  - ▶ ima konstantni kapacitet
    - ▶ tipične veličine: 2KB, 4KB, 8KB, 16KB
    - ▶ najčešće predstavlja celobrojni umnožak kapaciteta fizičkog bloka

▶ Odnos blok - fizički blok

- ▶ uobičajeno, jedan blok predstavlja niz od 2^n ($n \geq 0$) fizičkih blokova
  - ▶ nije nemoguće da kapacitet bloka bude
    - ▶ jednak kapacitetu fizičkog bloka ili
    - ▶ manji od kapaciteta fizičkog bloka

Struktura datoteke kao niza blokova

► Opšta struktura (format) bloka

- zaglavlje bloka i niz slogova

A_i

Zaglavlje bloka	A_i^1	...	A_i^j	...	A_i^f
	s_1	...	s_j	...	s_f

- A_i - adresa bloka (najčešće iskazana kao relativna)
- A_i^j - realtivna adresa j -tog sloga u i -tom bloku (i, j)
- f - faktor blokiranja - broj slogova u bloku
- zaglavlje bloka - neobavezna kategorija
  - obuhvata podatke vezane za FSP datoteke, npr.
    - različita polja pokazivača
    - broj slogova u bloku
    - indeks na početke slogova

Struktura datoteke kao niza blokova

► Vrste blokova

► blokovi sa slogovima promenljive dužine

- više slogova može biti smešteno u jedan blok
- dozvoljeno je i da veličina jednog sloga premaši kapacitet bloka
  - tada se vrši ulančavanje blokova jednog sloga

► blokovi sa slogovima konstantne dužine

- homogena struktura bloka i datoteke
- svaki blok datoteke sadrži uvek isti broj slogova
- f - faktor blokiranja datoteke
- B - ukupan broj blokova datoteke
- N - ukupan broj slogova u LSP datoteke

$$B = \lceil (N + x) / f \rceil$$

- x - broj dodatno upotrebljenih specijalnih slogova

Struktura datoteke kao niza blokova

► Proračun potrebnog kapaciteta datoteke

- moguć u slučaju primene blokova sa slogovima konstantne dužine

- K_s - kapacitet sloga

- predstavlja zbir kapaciteta svih polja (konstantne dužine)

- K_b - kapacitet bloka (unapred zadata konstanta)

- K_z - kapacitet zaglavlja bloka (zavisi od organizacije)

$$f = \lfloor (K_b - K_z) / K_s \rfloor$$

- K_d - kapacitet datoteke (zavisi od organizacije)

$$K_d = BK_b + W_d$$

- W_d - kapacitet STD za datoteku

Struktura datoteke kao niza blokova

- ▶ **Struktura datoteke kao niza blokova**
  - ▶ linearna struktura blokova datoteke
    - ▶ svaki blok datoteke obuhvata niz slogova datoteke
- ▶ **Strogo strukturirana datoteka**
  - ▶ strogo tipizovana datoteka sa pridruženom semantikom
  - ▶ organizovana kao struktura nad skupom slogova

Struktura datoteke kao niza blokova

► **Zaglavlje datoteke**

- potrebno proširenje osnovne strukture datoteke
- uvodi se specijalni slog na početku datoteke
  - sa podacima o organizaciji datoteke i formatu bloka i sloga datoteke
  - uključuje podatke
    - broj slogova i/ili blokova u datoteci
    - dužina i format sloga
    - pozicija polja ključa u slogu
    - pokazivači na početke spregnutih struktura slogova ili blokova

Struktura datoteke kao niza blokova

► Oznaka kraja datoteke

- načini označavanja kraja datoteke u osnovnoj strukturi
  - (A) uvođenjem specijalnog sloga za oznaku kraja datoteke
    - zapisuje se na kraju strukture, iza poslednjeg sloga u LSP, u prvu slobodnu lokaciju memorijskog prostora datoteke
  - (B) uvođenjem specijalne oznake kraja u polje pokazivača
    - navodi se u polju pokazivača logički narednog sloga $u(S)$, kod poslednjeg sloga u LSP
  - (C) vođenjem posebne evidencije zauzetosti prostora
    - memorisanjem npr. broja zauzetih lokacija u prostoru dodeljenom datoteci
    - u pomoćnoj strukturi podataka
  - (D) kraj datoteke je kraj prostora dodeljenog datoteci
    - ne uvodi se poseban mehanizam za označavanje kraja datoteke

Sadržaj

- ▶ Osnovna struktura datoteke
- ▶ Struktura datoteke kao niza blokova
- ▶ Metoda pristupa
- ▶ Parametri organizacije datoteka
- ▶ Vrste organizacije datoteka
- ▶ Opšte procedure nad datotekama
- ▶ Performanse obrade datoteke

Metoda pristupa

- ▶ Paket programa (rutina) za podršku usluga visokog nivoa
  - ▶ upravljanje strogo strukturiranim datotekama
    - ▶ upravljanje organizacijom i memorisanjem polja, slogova i blokova
      - ▶ različite vrste usluga u pogledu organizacije sloga i bloka
  - ▶ upravljanje baferima metode pristupa
    - ▶ viši nivo "baferisanja" u odnosu na nivo sistemskih bafera

Metoda pristupa

- ▶ Paket programa (rutina) za podršku usluga visokog nivoa
  - ▶ podrška različitih vrsta organizacije datoteka
    - ▶ podrška različitih načina memorisanja logičkih veza i adresiranja (pristupa podacima)
      - ▶ u strogo strukturiranim datotekama
  - ▶ vođenje brige o kategorijama
    - ▶ zaglavlje datoteke
    - ▶ početak i kraj datoteke
    - ▶ tekući pokazivač, indikator aktuelnosti
      - ▶ iskazan kao relativna adresa bloka ili sloga na kojem se sprovodi operacija (ili alternativno, na kojem je izvršena prethodna operacija)
  - ▶ podrška izgradnje specijalnih pomoćnih struktura za poboljšanje efikasnosti obrade podataka

Metoda pristupa

- ▶ Paket programa (rutina) za podršku usluga visokog nivoa
  - ▶ podrška opštih postupaka upravljanja sadržajem datoteka
    - ▶ kreiranje, traženje, pretraživanje, ažuriranje i reorganizacija
  - ▶ koristi ili uključuje usluge niskog nivoa izabranog OS
    - ▶ u zavisnosti od mesta i načina implementacije metode pristupa
- ▶ obezbeđuje nezavisnost aplikativnog programa od usluga niskog nivoa OS
  - ▶ obezbeđuje preslikavanje strogo strukturirane datoteke u FSP niza fizičkih blokova
  - ▶ obezbeđuje transformacije relativne adrese sloga ili bloka datoteke u relativnu adresu bajta ili fizičkog bloka

Metoda pristupa

- ▶ Upravljanje strogo strukturiranim datotekama
  - ▶ podrška organizacije slogova i polja
    - ▶ konstantne dužine
    - ▶ promenljive dužine
  - ▶ podrška različitih (alfanumeričkih, datumskih, bitorijentisanih, multimedijalnih) tipova podataka
  - ▶ podrška različitih kodnih rasporeda
  - ▶ konverzije podataka
    - ▶ iz tipa podatka programske promenljive u tip podatka atributa datoteke i obratno
    - ▶ iz tipa podatka atributa strogo strukturirane datoteke u niz bajtova i obratno

Metoda pristupa

- ▶ Upravljanje strogo strukturiranim datotekama
  - ▶ usluge razmene podataka sa aplikativnim programom
    - ▶ **na nivou sloga**
      - ▶ grupisanje slogova u blokove pri upisu podataka
      - ▶ rastavljanje bloka na slogove pri čitanju podataka
      - ▶ održavanje tekućeg pokazivača kao relativne adrese sloga
        - ▶ *redni broj sloga u datoteci*
      - ▶ i njegova transformacija u oblik
        - ▶ *(redni broj bloka u datoteci, redni broj sloga u bloku)*
    - ▶ **na nivou bloka**
      - ▶ razmena sadržaja kompletnih logičkih blokova između aplikativnog programa i datoteke
      - ▶ održavanje tekućeg pokazivača kao relativne adrese bloka, u obliku
        - ▶ *redni broj bloka u datoteci*

Metoda pristupa

- ▶ Upravljanje strogo strukturiranim datotekama
  - ▶ usluge pristupa podacima iz aplikativnih programa
    - ▶ **sekvencijalni (redosledni) pristup**
      - ▶ slogovima ili blokovima datoteke
        - ▶ najčešće slogovima datoteke
      - ▶ automatski održavaju (inkrementiraju) vrednost tekućeg pokazivača
        - ▶ pri operacijama učitavanja / zapisivanja podataka
    - ▶ **direktni pristup**
      - ▶ slogovima ili blokovima datoteke
      - ▶ zahtevaju eksplicitno zadavanje vrednosti tekućeg pokazivača
        - ▶ rednog broja sloga ili bloka datoteke
        - ▶ pri operacijama pozicioniranja
    - ▶ **dinamički (kombinovani) pristup**
      - ▶ kombinacija direktnog i sekvencijalnog pristupa

Metoda pristupa

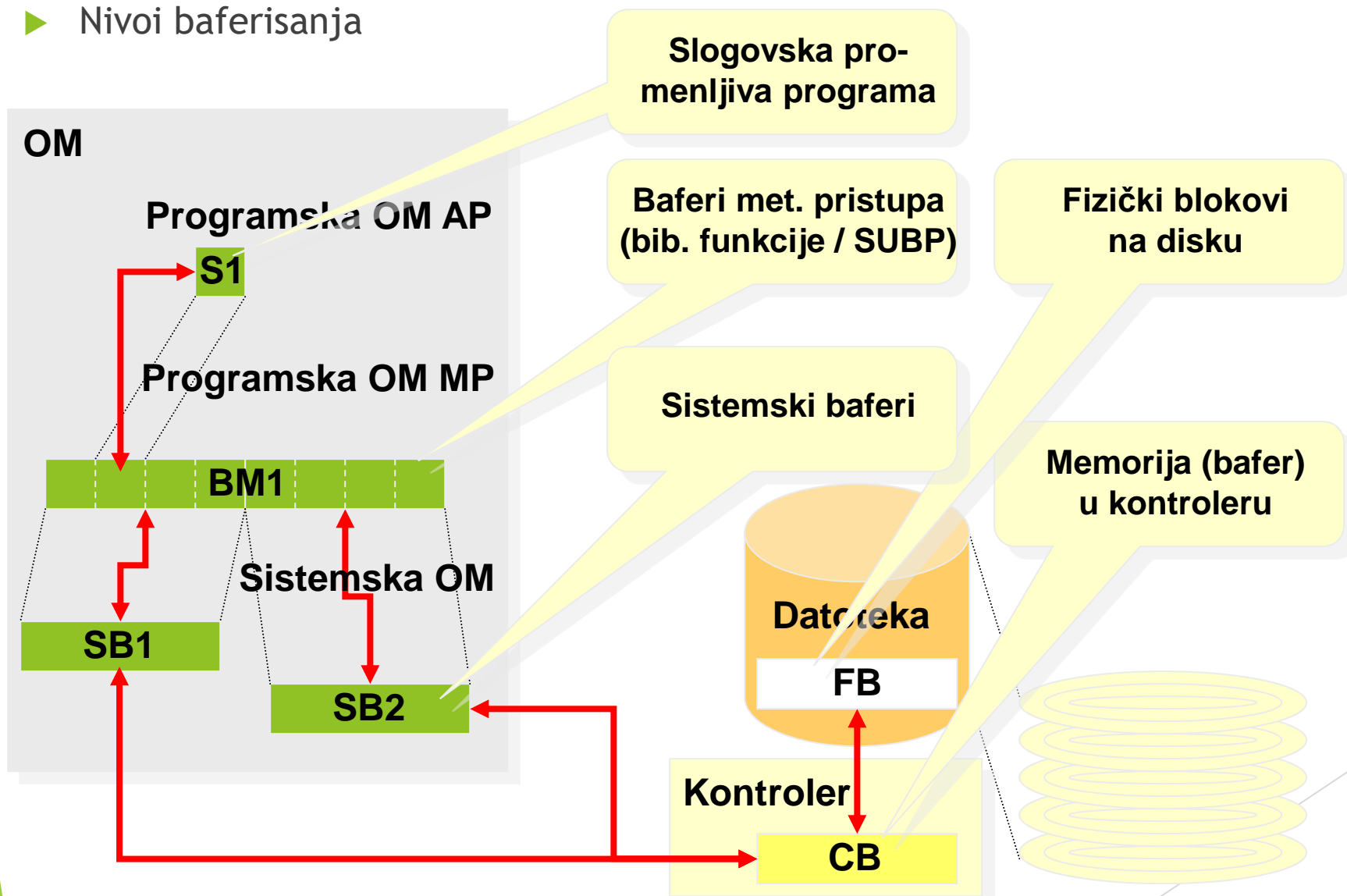
- ▶ Upravljanje strogo strukturiranim datotekama
  - ▶ pozivi rutina metode pristupa
    - ▶ otvaranje i zatvaranje datoteke
    - ▶ učitavanje i ispisivanje sadržaja sloga ili bloka
    - ▶ pozicioniranje na slog ili blok datoteke
    - ▶ ispitivanje statusa datoteke
    - ▶ kreiranje, brisanje datoteke, itd.
      - ▶ preuzimaju parametre poziva iz pozivajućeg okruženja - aplikativnog programa
        - ▶ putanja i naziv datoteke (otvaranje datoteke)
        - ▶ oznaka datoteke (rutine nad otvorenom datotekom)
        - ▶ oznaka promenljive u radnoj zoni programa
      - ▶ prosleđuju u pozivajuće okruženje informacije o statusu izvršenja rutine metode pristupa
        - ▶ osnova za obradu izuzetaka

Metoda pristupa

- ▶ Upravljanje baferima metode pristupa
  - ▶ okruženje u kojem je implementirana metoda pristupa brine o zadacima upravljanja baferima
    - ▶ alociranje i dealociranje bafera
    - ▶ vođenje evidencije o sadržaju bafera
  - ▶ tri nivoa "baferisanja" podataka datoteke u OM
    - ▶ **nivo sistemskih bafera**
      - ▶ kojim upravlja OS
    - ▶ **nivo bafera metode pristupa**
      - ▶ kojim upravlja okruženje u kojem je implementirana metoda pristupa
    - ▶ **nivo lokacija promenljivih u aplikativnom programu**
      - ▶ kojim upravlja aplikativni program

Metoda pristupa

► Nivoi baferisanja

Metoda pristupa

- ▶ Okruženja koja uključuju metode pristupa
  - ▶ **operativni sistem**
  - ▶ **programski jezik sa pridruženim paketima (bibliotekama) funkcija**
  - ▶ **sistem za upravljanje bazama podataka**
- ▶ Neki servisi metode pristupa mogu biti implementirani direktno u aplikativnom programu

Metoda pristupa

► Okruženja koja uključuju metode pristupa

► **operativni sistem**

- najčešće stariji operativni sistemi "mainframe" računara
- nije bila vidljiva eksplicitna podela na usluge OS niskog i visokog nivoa
  - servisi metode pristupa, tj. fajl sistema, vidljivi kao "monolitna" struktura
  - prvi SUBP nastaju na temelju eksplicitne upotrebe servisa takvih metoda pristupa
- podržavali upravljanje blokovima i baferima metode pristupa
  - Block = Control Interval (CI)
  - dozvoljavaju eksplicitno deklarisanje formata bloka (time i kapaciteta bafera) na nivou pojedinačne datoteke
- pozivi servisa metode pristupa često kombinovani s programskim jezikom Cobol ili PL/I (IBM)

Metoda pristupa

- ▶ Okruženja koja uključuju metode pristupa
  - ▶ **programski jezik sa pridruženim paketima (bibliotekama) funkcija**
    - ▶ praktično svaki savremeni programski jezik (npr. C, Java) pruža određene usluge metode pristupa, koje mogu biti
      - ▶ ugrađene u sam jezik ili
      - ▶ uključene u određene pakete (biblioteke) funkcija
        - ▶ "upakovane" i isporučene zajedno s kompajlerom i razvojnim okruženjem (npr. za C, stdio.h) ili
        - ▶ isporučene nezavisno od samog jezika / kompajlera
    - ▶ eksplicitno koriste usluge niskog nivoa izabranog OS
    - ▶ najčešće pružaju samo usluge na nivou sloga datoteke
      - ▶ upravljanje blokovima i baferima sakriveno od aplikativnog programa
        - ▶ baferi bibliotečkih funkcija su konstantnog kapaciteta (u C definisan u stdio.h) i nedostupni aplikativnom programu

Metoda pristupa

- ▶ Okruženja koja uključuju metode pristupa
  - ▶ **sistem za upravljanje bazama podataka**
    - ▶ svaki SUBP obavezno obezbeđuje usluge metode pristupa
      - ▶ najčešće, ne koriste se direktno iz aplikativnih programa
      - ▶ već su na raspolaganju drugim modulima unutar SUBP
    - ▶ eksplicitno koristi usluge niskog nivoa izabranog OS
      - ▶ mada je moguće, u specifičnim situacijama, da SUBP "zaobiđe" usluge niskog nivoa OS
        - ▶ tada SUBP direktno upravlja fizičkom razmenom podataka između datoteke na disku (raw device) i OM
  - ▶ podržava upravljanje blokovima i baferima metode pristupa
    - ▶ Database Block
    - ▶ dozvoljava eksplicitno deklarisanje kapaciteta bloka / bafera na nivou instalacije SUBP
      - ▶ uniformno za sve datoteke kojima upravlja SUBP

Sadržaj

- ▶ Osnovna struktura datoteke
- ▶ Struktura datoteke kao niza blokova
- ▶ Metoda pristupa
- ▶ Parametri organizacije datoteka
- ▶ Vrste organizacije datoteka
- ▶ Opšte procedure nad datotekama
- ▶ Performanse obrade datoteke

Parametri organizacije datoteka

► Organizacija podataka

- projekat logičke strukture obeležja (LSO)
- projekat i implementacija FSP, u kontekstu
  - isprojektovane LSO i
  - systemske arhitekture
- sa ciljevima da se obezbede
  - zadovoljenje korisničkih zahteva
  - uslovi za efikasnu obradu podataka

► Rezultat organizovanja podataka

- sistem baze podataka ili
- sistem datoteka

Parametri organizacije datoteka

► Projekat i implementacija FSP

- izbor načina dodele lokacija slogovima
- izbor načina memorisanja logičkih veza između slogova u LSP
- projektovanje osnovnih struktura podataka
- projektovanje pomoćnih struktura podataka
- proračun i rezervisanje potrebnog prostora na eksternim memorijskim uređajima
- smeštanje slogova sa vezama na eksterne memorijske uređaje
- proračun, praćenje i analiza performansi postupaka obrade podataka

Parametri organizacije datoteka

► Organizacija datoteke

- projektovanje LSO svodi se na projektovanje tipa entiteta $N(Q, C)$, tj. tipa sloga
- izbor vrste organizacije datoteke (osnovnih i pomoćnih struktura) zavisi od vrednosti parametara
  - način dodele lokacija slogovima
    - uslovljava i način evidentiranja slobodnog i zauzetog prostora u datoteci
  - način memorisanja logičkih veza između slogova u LSP

Parametri organizacije datoteka

► Način dodele lokacija slogovima (DLS)

► moguće vrednosti parametra DLS

- (A) svaki novi slog upisuje se na kraj datoteke, kao fizički susedan u odnosu na poslednji slog datoteke

- ako se prostor datoteke dinamički alocira (povećava pri upisu)

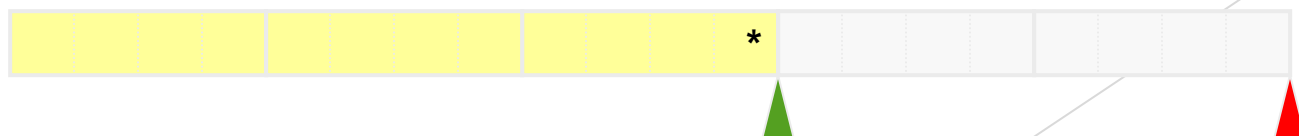
- samo poslednji blok može biti delimično popunjen

- svi ostali blokovi su kompletno popunjeni

- ako se prostor datoteke statički (unapred) alocira

- poslednji upisani slog datoteke deli prostor datoteke na kompletno zauzet i kompletno slobodni deo

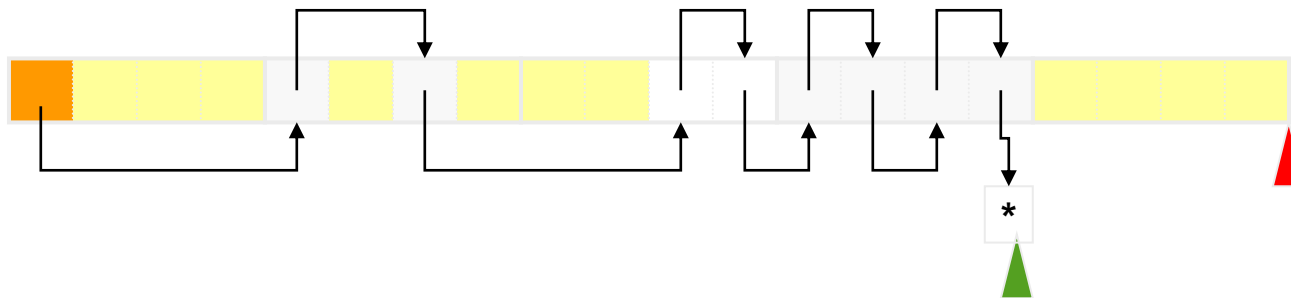

Parametri organizacije datoteka

► Način dodele lokacija slogovima (DLS)

► moguće vrednosti parametra DLS

- (B) svaki novi slog dobija prvu slobodnu lokaciju iz spregnute linearne strukture slobodnih lokacija
  - prostor datoteke uvek se statički (unapred) alokira
  - ne izaziva ga svaki f -ti upis novih slogova u datoteku
  - indeks na listu slobodnih lokacija memoriše se u zaglavlju datoteke

Parametri organizacije datoteka

► Način dodele lokacija slogovima (DLS)

► moguće vrednosti parametra DLS

- (C) svaki novi slog dobija slobodnu lokaciju čija relativna adresa predstavlja funkciju vrednosti ključa

- prostor datoteke uvek se statički alocira

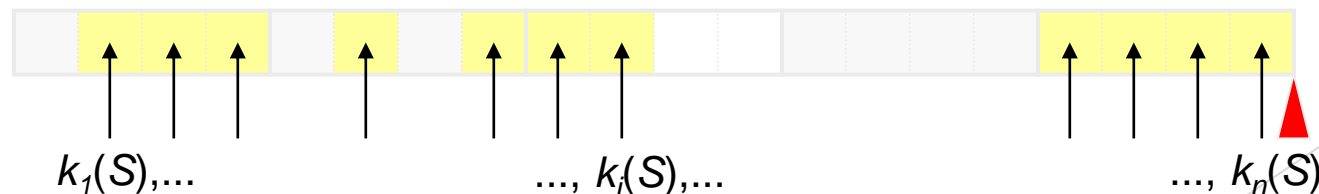
- nezavisno od upisa novih slogova u datoteku

- moguće kad su u pitanju isključivo slogovi konstantne dužine

- funkcija transformacije vrednosti ključa

- hash (analitička) transformacija ili

- tabelarno zadata, uz upotrebu pomoćne strukture

Parametri organizacije datoteka

▶ Način memorisanja logičkih veza (MLV)

- ▶ između slogova u LSP
- ▶ moguće vrednosti parametra MLV
  - ▶ (1) fizičkim pozicioniranjem
    - ▶ logički susedni slogovi smeštaju se u fizički susedne lokacije
  - ▶ (2) pomoću pokazivača kao relativnih adresa
    - ▶ pokazivač memoriše relativnu adresu logički susednog sloga
    - ▶ (2a) polja pokazivača ugrađena u osnovnu strukturu
      - ▶ svaki slog osnovne strukture datoteke proširuje se barem jednim poljem pokazivača
    - ▶ (2b) polja pokazivača ugrađena u pomoćne strukture
      - ▶ uvodi se barem jedna pomoćna, tzv. indeksna struktura
      - ▶ često oblika stabla
      - ▶ sa formatom sloga u obliku para ili n-torke

(polja identifikatora sloga, polja pokazivača)

Parametri organizacije datoteka

▶ Način memorisanja logičkih veza (MLV)

- ▶ između slogova u LSP
- ▶ moguće vrednosti parametra MLV
  - ▶ (3) logičke veze se ne memorišu
    - ▶ u FSP ne postoje podaci o logički susednim slogovima
    - ▶ podaci o logički susednim slogovima se jedino mogu generisati
      - ▶ putem posebnih programa, na zahtev korisnika
      - ▶ programi za uređivanje (sortiranje) datoteka

Sadržaj

- ▶ Osnovna struktura datoteke
- ▶ Struktura datoteke kao niza blokova
- ▶ Metoda pristupa
- ▶ Parametri organizacije datoteka
- ▶ Vrste organizacije datoteka
- ▶ Opšte procedure nad datotekama
- ▶ Performanse obrade datoteke

Vrste organizacije datoteka

► Vrste organizacija datoteka

► **osnovne organizacije**

- organizacija datoteke svodi se na osnovnu organizaciju
- FSP nad skupom slogova organizovana je u jednoj memorijskoj zoni
  - često, to je i jedna datoteka operativnog sistema

► **složene organizacije**

- dobijaju se kombinovanjem osnovnih organizacija
- FSP uključuju barem dve memorijske zone
  - što mogu biti i barem dve datoteke operativnog sistema
  - osnovna FSP može biti raspoređena u jednu, ili u više od jedne zone
  - mogu se pojaviti pomoćne strukture podataka, smeštene u posebnim zonama

Vrste organizacije datoteka

► Vrste organizacija datoteka

► osnovne organizacije datoteka

- serijska (pile, heap)
- sekvencijalna (sequential)
- spregnuta (chain)
- rasuta (hash) sa jedinstvenim memorijskim prostorom
  - direktna
  - relativna
  - statička rasuta
  - dinamička rasuta

► složene organizacije

- rasute (hash) sa zonom prekoračenja
- statičke indeksne (indeks-sekvencijalna)
- dinamičke indeksne (organizacije sa B-stablom)

Vrste organizacije datoteka

► Osnovne organizacije datoteka

DLS \ MLV	1 [1 2 3 4 ...]	2a [[3 1 4 2]] 	3 [3 1 4 2 ...]
A 			
B 			
C 			

sekvencijalna

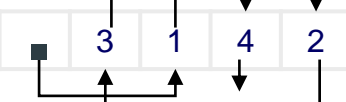
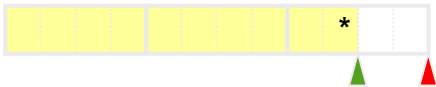
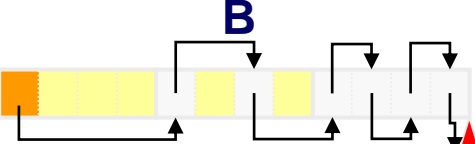

serijska

spregnuta

rasuta

Vrste organizacije datoteka

► Osnovne organizacije datoteka

DLS \ MLV	1	2a	3
	1 2 3 4 ...		3 1 4 2 ...
A 	sekvencijalna		serijska
B 		spregnuta	
C 			rasuta

Vrste organizacije datoteka

► Složene organizacije datoteka

- rasute (hash) sa zonom prekoračenja
  - primarna zona - osnovna struktura
    - osnovna rasuta organizacija
  - zona prekoračenja - nastavak osnovne strukture
    - spregnuta ili serijska organizacija
- statičke indeksne (indeks-sekvencijalne)
  - primarna zona - osnovna struktura
    - sekvencijalna organizacija
  - zona prekoračenja - nastavak osnovne strukture
    - spregnuta organizacija
  - zona indeksa - pomoćna struktura
    - spregnuta organizacija
      - sprezanje u obliku n-arnog stabla traženja

Vrste organizacije datoteka

► Složene organizacije datoteka

- dinamičke indeksne (organizacije sa B-stablom)
  - primarna zona - osnovna struktura
    - serijska ili spregnuta organizacija
  - zona indeksa - pomoćna struktura
    - spregnuta organizacija
      - sprezanje u obliku jedne od varijanti B-stabla

Vrste organizacije datoteka

- ▶ Navedene vrste organizacije pojavljuju se u praksi kao
  - ▶ **fizičke organizacije datoteka**
    - ▶ u sistemima datoteka
      - ▶ svaka datoteka u sistemu datoteka pojavljuje se kao jedna ili više posebnih OS datoteka
  - ▶ **fizičke organizacije tabela**
    - ▶ u sistemima baza podataka
      - ▶ svaka tabela BP može biti distribuirana u više datoteka podataka kojima upravlja SUBP
      - ▶ u jednoj datoteci podataka kojom upravlja SUBP može biti smešteno više tabela BP

Sadržaj

- ▶ Osnovna struktura datoteke
- ▶ Struktura datoteke kao niza blokova
- ▶ Metoda pristupa
- ▶ Parametri organizacije datoteka
- ▶ Vrste organizacije datoteka
- ▶ Opšte procedure nad datotekama
- ▶ Performanse obrade datoteke

Opšte procedure nad datotekama

- ▶ Vrste postupaka (operacija) nad LSP datoteke
  - ▶ formiranje datoteke
  - ▶ pristupanje u datoteci
  - ▶ traženje u datoteci
  - ▶ pretraživanje u datoteci
  - ▶ obrada datoteka
  - ▶ ažuriranje datoteke
  - ▶ reorganizacija datoteke

Opšte procedure nad datotekama

► **Formiranje datoteke**

- postupak kreiranja FSP datoteke
  - sa smeštanjem slogova na eksterni memorijski uređaj
  - saglasno projektovanoj organizaciji
  - na osnovu sadržaja neke druge strukture podataka
    - uključuje preuzimanje podataka iz drugih datoteka ili
    - direktno zadavanje podataka od strane korisnika
- dve vrste datoteka
  - datoteke koje se formiraju u posebnom postupku
    - najčešće: sekvencijalna, spregnuta, statičke rasute, statičke indeksne
  - datoteke koje se formiraju u redovnom postupku ažuriranja (upisa novih slogova)
    - najčešće: serijska, indeksne s B stablima, dinamička rasuta

Opšte procedure nad datotekama

► **Pristupanje u datoteci**

- postupak pozicioniranja na željenu lokaciju
  - sloga ili bloka datoteke
- vrste pristupa
  - sekvencijalni pristup
    - automatsko održavanje relativne adrese tekućeg pokazivača
    - operacija se odnosi na neposredno susednu lokaciju u odnosu na lokaciju na kojoj je obavljena prethodna operacija
  - direktni pristup
    - eksplicitno zadavanje relativne adrese tekućeg pokazivača koji ukazuje na lokaciju nad kojom će se realizovati neka operacija
  - dinamički
    - kombinacija sekvencijalnog i direktnog pristupa
- **NAPOMENA:** sekvencijalni i direktni pristup i sekvencijalna i direktna organizacija datoteke nisu isti pojmovi

Opšte procedure nad datotekama

► Traženje u datoteci

- algoritam **AT**: $\text{dom}(K) \rightarrow \text{Ind} \times A \times S$
  - za zadatu vrednost argumenta traženja
    - vrednost ključa iz domena, $a \in \text{dom}(K)$
  - u stanju je da generiše i vrati, po potrebi, u program
    - indikaciju uspešnosti traženja $\text{Ind} = \{\text{true}, \text{false}\}$
      - ako je slog nađen, traženje je uspešno (true)
      - ako slog nije pronađen, traženje je neuspešno (false)
    - relativnu adresu mesta zaustavljanja traženja
      - iz skupa svih adresa u adresnom prostoru datoteke **A**
      - koji, po potrebi, uključuje i adresu prve naredne lokacije nakon kraja datoteke
  - sadržaj sloga na mestu zaustavljanja traženja
    - ili specijalnu vrednost, ako je reč o nepostojećem slogu

Opšte procedure nad datotekama

► Traženje u datoteci

► algoritam AT: $\text{dom}(K) \rightarrow \text{Ind} \times A \times S$

- nisu uvek svi nabrojani izlazni parametri potrebni aplikativnom programu
- specifični algoritmi traženja na izlazu će generisati samo vrednosti onih parametara koji su stvarno neophodni aplikativnom programu
- moguće svrhe primene algoritma traženja
  - da bi se utvrdilo ima li traženog sloga u datoteci ili nema
    - npr. radi provere ispunjenosti uslova za upis novog ili brisanje postojećeg sloga sa zatom vrednošću ključa
  - da bi se utvrdila adresa na kojoj se traženi slog nalazi
    - jer je potrebno direktno pozicioniranje na datu adresu
  - da bi se preneo sadržaj traženog sloga u aplikativni program
    - npr. radi daljih potreba obrade podataka

Opšte procedure nad datotekama / Traženje u datoteci

- ▶ algoritam AT: $\text{dom}(K) \rightarrow \text{Ind} \times A \times S$

POČETAK TRAŽENJA

generisanje početne relativne adrese traženja

postoji potreba za nastavak traženja $\leftarrow$ DA

RADI *petlja_traženja* **DOK** postoji potreba za nastavak traženja

čitanje sadržaja sloga s tekuće adrese

AKO argument traženja = vrednost ključa tekućeg sloga **TADA**

traženje uspešno, postoji potreba za nastavak traženja $\leftarrow$ NE

INAČE

AKO postoje uslovi za nastavak traženja **TADA**

generisanje naredne relativne adrese traženja

INAČE

traženje neuspešno, postoji potreba za nastavak traženja $\leftarrow$ NE

KRAJ AKO

KRAJ AKO

KRAJ RADI *petlja_traženja*

KRAJ TRAŽENJA

Opšte procedure nad datotekama

► Traženje u datoteci

- metode traženja s obzirom na vrstu postupka
  - linearno traženje
    - moguće u sekvencijalnim, serijskim i rasutim organizacijama
  - binarno traženje
    - isključivo moguće u sekvencijalnim organizacijama
  - traženje praćenjem pokazivača
    - isključivo moguće u spregnutim organizacijama
      - u osnovnim strukturama i
      - uz korišćenje pomoćnih struktura
  - traženje metodom transformacije argumenta u adresu
    - $h: \text{dom}(K) \rightarrow A$
    - moguće u rasutim organizacijama

Opšte procedure nad datotekama

► Traženje u datoteci

► vrste traženja s obzirom na predistoriju traženja

► traženje slučajno odabranog sloga (tso)

- izbor početne adrese traženja je unutrašnje pitanje algoritma
  - ne zavisi od mesta zaustavljanja prethodnog traženja, niti od toga da li je postojalo prethodno traženje
- moguće u svim organizacijama datoteka

► traženje logički narednog sloga (tln)

- početna adresa traženja predstavlja adresu na kojoj je zaustavljeno prethodno traženje
  - moguće je ako je prethodno postojalo barem jedno traženje
- svaka naredna adresa traženja može biti samo adresa logički narednog sloga
- moguće u organizacijama u kojima se vode podaci o logički narednom slogu

Opšte procedure nad datotekama

► Pretraživanje u datoteci

► algoritam AP: $\text{dom}(\text{LogUslov}) \rightarrow P(S)$ ili $P(A)$

► za zadatu vrednost argumenta pretraživanja

► zadati logički uslov

► u stanju je da generiše i vrati, po potrebi, u program

► skup slogova koji zadovoljavaju logički uslov pretraživanja

► $P(S)$ - partitivni skup skupa slogova S ili

► skup adresa slogova koji zadovoljavaju logički uslov pretraživanja

► $P(A)$ - partitivni skup skupa adresa iz adresnog prostora

► pretraživanje je uspešno, ako je skup slogova koji zadovoljava zadati uslov neprazan

Opšte procedure nad datotekama

► Pretraživanje u datoteci

- algoritam **AP**: $\text{dom}(\text{LogUslov}) \rightarrow P(S)$ ili $P(A)$
  - logički uslov zahteva definisanje sintakse zapisivanja
  - predstavlja logički izraz, moguća upotreba
    - logičkih izraza i operandada
    - relacionih izraza i operandada
    - tipskih izraza i operandada
      - aritmetičkih, alfanumeričkih, datumskih
    - u ulozi operandada mogu se pojaviti atributi tipa sloga, konstante i funkcije primenjene nad izrazima
  - neki specijalni tipovi logičkih uslova
    - uslovi konjuktivnog tipa: $A_1 = a_1 \wedge \dots \wedge A_n = a_n$
    - uslovi disjunktivnog tipa: $A_1 = a_1 \vee \dots \vee A_n = a_n$
- **sekundarni ključ**
  - niz obeležja strukture po kojem se vrši pretraživanje

Opšte procedure nad datotekama

▶ **Ažuriranje datoteke**

- ▶ postupak dovođenja LSP datoteke u sklad sa izmenjenim stanjem klase entiteta u realnom sistemu
- ▶ osnovne operacije
  - ▶ **upis novog sloga u datoteku**
    - ▶ zahteva prethodno neuspešno traženje
    - ▶ može iziskivati premeštanje određenog broja drugih slogova
  - ▶ **modifikacija vrednosti neprimarnih atributa sloga**
    - ▶ zahteva prethodno uspešno traženje
    - ▶ uobičajeno, zabranjuje se modifikacija vrednosti obeležja primarnog ključa
      - ▶ po kojem je uspostavljena osnovna organizacija
  - ▶ **brisanje postojećeg sloga iz datoteke**
    - ▶ zahteva prethodno uspešno traženje
    - ▶ može iziskivati premeštanje određenog broja drugih slogova

Opšte procedure nad datotekama

► Ažuriranje datoteke

► vrste brisanja

► logičko brisanje sloga iz datoteke

- svodi se na izmenu vrednosti polja statusa sloga
- iz statusa aktuelnog u status neaktuelnog sloga
- neaktuelni slog i dalje zauzima lokaciju u memorijskom prostoru
- lokacije neaktuelnih slogova oslobađaju se reorganizacijom

► fizičko brisanje sloga iz datoteke

- dovodi do izmene sadržaja bloka u kojem se nalazio izbrisani slog
- može izazvati pomeranje drugih slogova iz jednih u druge lokacije
- dovodi do oslobađanja jedne lokacije sloga u memorijskom prostoru
  - to ne mora obavezno biti lokacija izbrisnog sloga

Opšte procedure nad datotekama

► Obrada datoteka

- algoritamski iskazani niz operacija nad LSP jedne ili više datoteka
  - sa ciljem svrsishodne transformacije podataka datoteka
  - moguća primena operacija
    - pristupa slogovima
      - jedina obavezna vrsta operacija u obradi datoteka
    - traženja i pretraživanja
    - ažuriranja (unosa, brisanja i modifikacije)
    - generisanja (izračunavanja) novih podataka

Opšte procedure nad datotekama

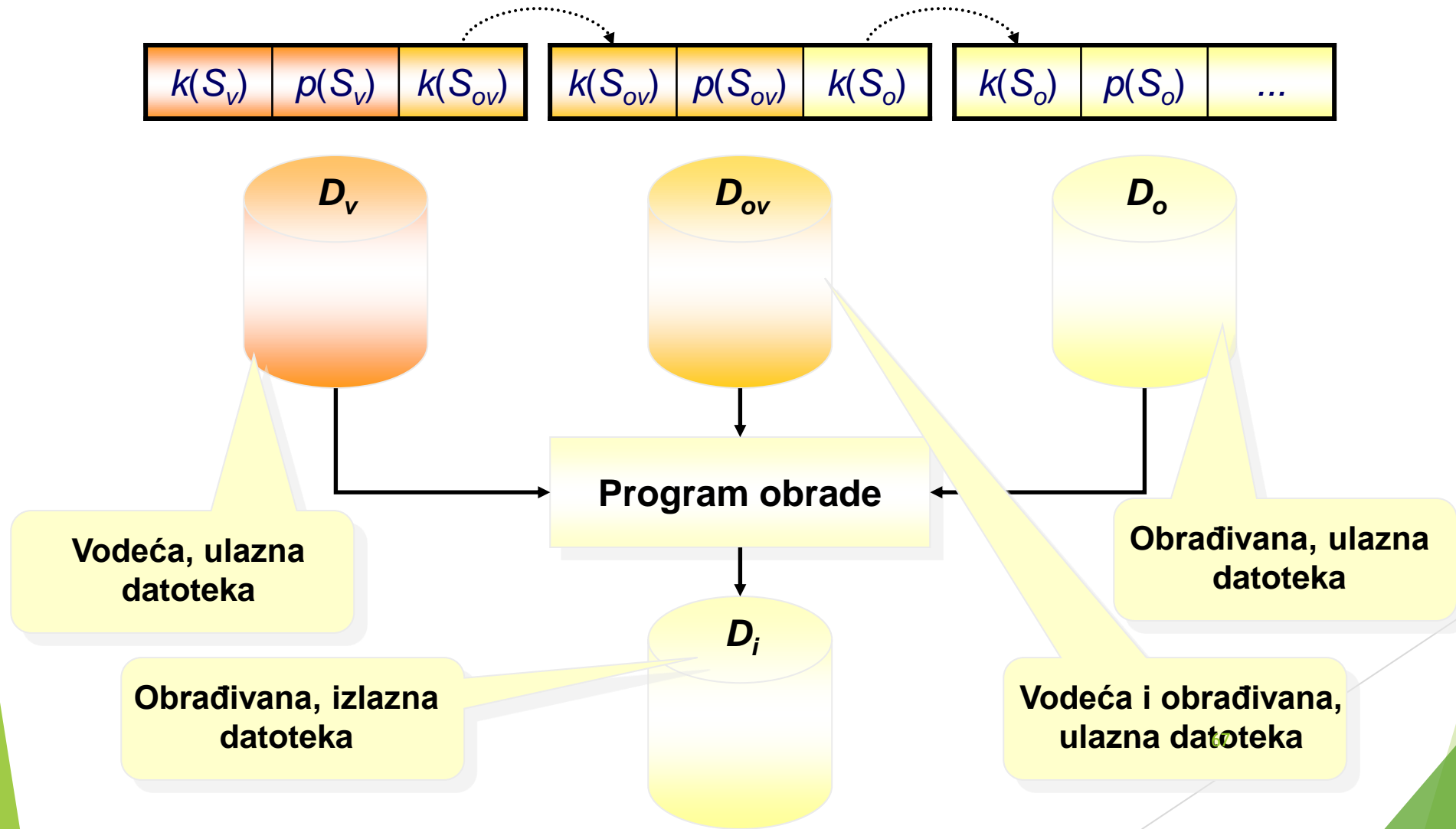
- ▶ **Obrada datoteka**
- ▶ Uloge datoteka u obradi
  - ▶ podela prema vrstama primenjenih operacija u obradi
    - ▶ **ulazna datoteka**
      - ▶ datoteka u kojoj se isključivo vrše čitanja
    - ▶ **izlazna datoteka**
      - ▶ datoteka u koju se isključivo zapisuju novi slogovi u obradi
    - ▶ **ulazno-izlazna datoteka**
      - ▶ datoteka u kojoj se vrše i čitanja i ažuriranja slogova

Opšte procedure nad datotekama

- ▶ **Obrada datoteka**
- ▶ Uloge datoteka u obradi
  - ▶ podela prema ulozi u traženjima slogova
    - ▶ **vodeća datoteka**
      - ▶ datoteka koja isključivo generiše argumente traženja ili pretraživanja slogova tokom obrade
      - ▶ barem jedna ulazna datoteka u obradi mora biti vodeća
    - ▶ **obrađivana datoteka**
      - ▶ datoteka u kojoj se isključivo vrše traženja ili pretraživanja, na osnovu generisanih argumenata
    - ▶ **vodeća i obrađivana datoteka**
      - ▶ datoteka sa obe uloge
        - ▶ vodeća za neku drugu, obrađivanu i
        - ▶ obrađivana, u odnosu na neku vodeću

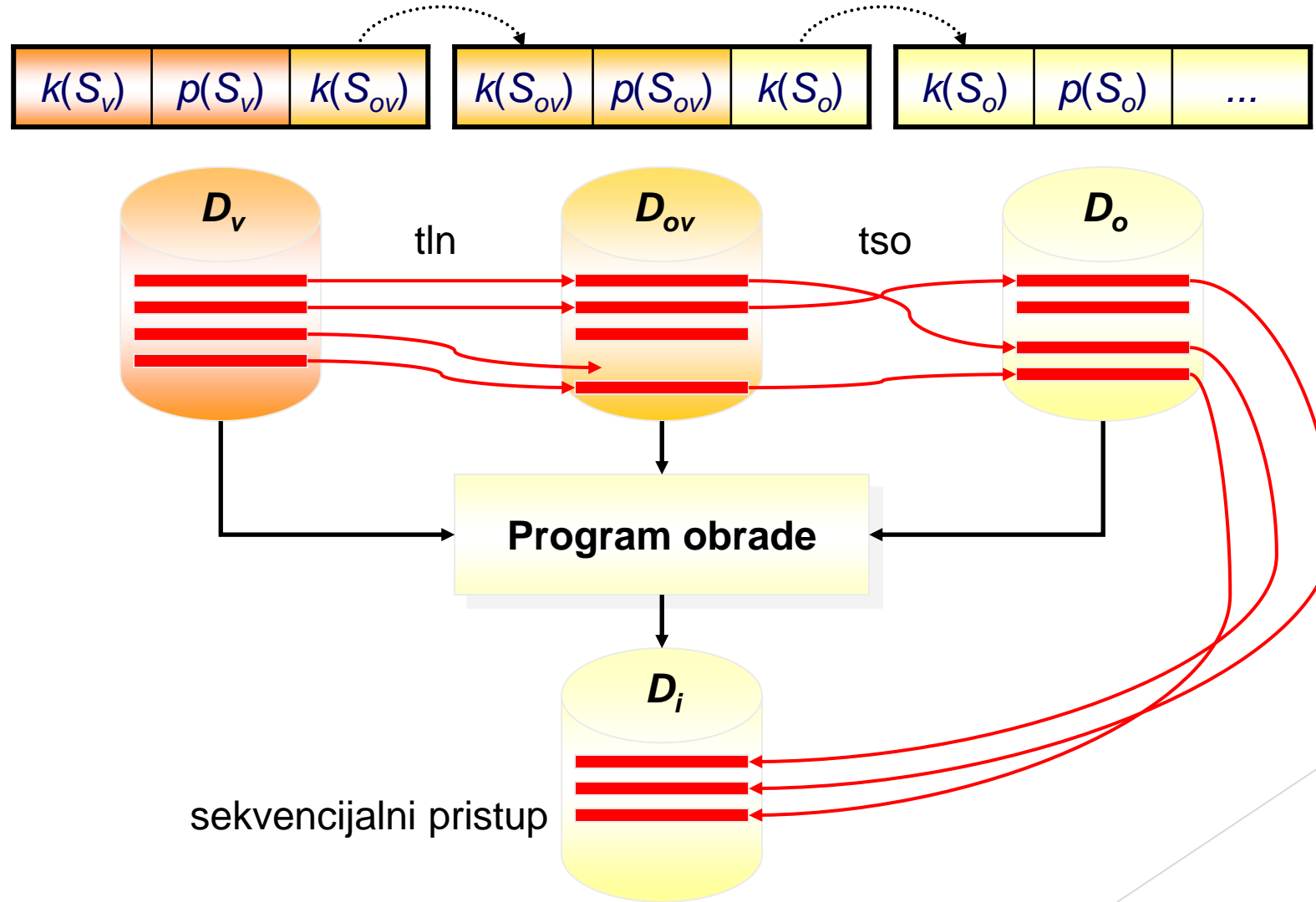
Opšte procedure nad datotekama

► Obrada datoteka

Opšte procedure nad datotekama

► Obrada datoteka

Opšte procedure nad datotekama

► Obrada datoteka

- vrste obrade, prema načinima traženja slogova u obrađivanoj datoteci
  - **direktna obrada**
    - u svakom narednom koraku obrade zahteva se traženje slučajno odabranog sloga (tso)
  - **redosledna (sekvencijalna) obrada**
    - u svakom narednom koraku obrade zahteva se
      - traženje logički narednog sloga (tln) i/ili
      - sekvencijalni pristup fizički susednoj lokaciji

Opšte procedure nad datotekama

► Reorganizacija datoteke

- ponovno formiranje datoteke
- u cilju dovođenja u sklad FSP sa novim stanjem LSP
- motivacija
  - operacije ažuriranja vrše izmene u LSP koje FSP nekada ne prati na odgovarajući način
  - to dovodi do degradacije performansi rada sa datotekom
  - primeri
    - nagomilavanje neaktuelnih, logički izbrisanih slogova koji zauzimaju lokacije u FSP
    - nagomilavanje lanaca slogova
    - neizbalansiranost podataka s obzirom na postojeću indeksnu strukturu
    - prevelika fragmentacija slobodnog prostora

Opšte procedure nad datotekama

► Reorganizacija datoteke

- organizacije koje traže povremenu reorganizaciju
  - sekvencijalna
  - spregnuta
  - statička rasuta
  - statička indeksna
- organizacije koje ne traže povremenu reorganizaciju
  - serijska
    - reorganizacija nije neophodna
  - indeksna s B stablom
    - reorganizacija se sprovodi dinamički i lokalizovana je
  - dinamička rasuta
    - reorganizacija se sprovodi dinamički i lokalizovana je

Sadržaj

- ▶ Osnovna struktura datoteke
- ▶ Struktura datoteke kao niza blokova
- ▶ Metoda pristupa
- ▶ Parametri organizacije datoteka
- ▶ Vrste organizacije datoteka
- ▶ Opšte procedure nad datotekama
- ▶ Performanse obrade datoteke

Performanse obrade datoteke

- ▶ Mere podobnosti datoteke sa zadatom organizacijom da participira u obradi
  - ▶ kao vodeća ili obrađivana
  - ▶ u redoslednoj ili direktnoj obradi
- ▶ **Idealna organizacija datoteke**
  - ▶ zahteva tačno onoliko lokacija koliko sadrži slogova
    - ▶ faktor popunjenosti 100%
  - ▶ zahteva najviše jedan pristup za tso i tln
  - ▶ zahteva najviše jedan pristup za pretraživanje
    - ▶ po bilo kom zadatom uslovu
  - ▶ zahteva jedan pristup za bilo koju operaciju ažuriranja
  - ▶ nikada ne zahteva reorganizaciju

Performanse obrade datoteke

- ▶ Izbor vrste organizacije datoteke
  - ▶ predstavlja kompromisno rešenje
    - ▶ nemoguće je da jedna vrsta organizacije zadovolji sve navedene zahteve
    - ▶ favorizacija jednih često defavorizuje druge zahteve
    - ▶ uzimaju se u obzir potrebe i uticajnost aplikativnih programa
  - ▶ favorizuju se željene mere performansi, u odnosu na zauzeće memorijskog prostora
    - ▶ cena memorisanja po jedinici kapaciteta sve niža

Performanse obrade datoteke

- ▶ Ukupno vreme traženja ili pretraživanja slogova
  - ▶ zavisi od
    - ▶ broja i vremena pristupa blokovima na jedinici diska
      - ▶ broj dominantno opredeljen vrstom organizacije datoteke
        - ▶ u slučaju pretraživanja i prirodom logičkog uslova
      - ▶ broj (za velike datoteke) zavisi od karakteristika fajl sistema OS
      - ▶ vreme dominantno opredeljeno karakteristikama diska (~ 10ms)
    - ▶ vremena prenosa bloka sa diska u OM
      - ▶ dominantno opredeljeno karakteristikama diska i sprežnog podsistema (< 1ms)
    - ▶ broja i vremena upoređivanja argumenta sa vrednošću ključa
      - ▶ broj dominantno opredeljen vrstom organizacije datoteke
        - ▶ u slučaju pretraživanja i prirodom logičkog uslova
      - ▶ vreme dominantno opredeljeno karakteristikama OM i CPU (~ 10ns)

Performanse obrade datoteke

► Mere za ocenu performansi

► (A)

- broj pristupa blokovima
- broj upoređivanja argumenta i vrednosti ključa

► (B)

- srednji broj
- broj u najgorem slučaju (apsolutni broj)

► (C)

- traženje logički narednog sloga
- traženje slučajno odabranog sloga
- operacije ažuriranja (upis, brisanje, modifikacija)

► (D)

- uspešna operacija
- neuspešna operacija

Performanse obrade datoteke

► Mere za ocenu performansi

		Broj pristupa		Broj upoređivanja	
		apsolutni	srednji	apsolutni	srednji
tIn	uspešno	√	√	√	√
	neuspešno	√	√	√	√
tso	uspešno	√	√	√	√
	neuspešno	√	√	√	√
upis	uspešno	√	√	√	√
	neuspešno	√	√	√	√
brisanje	uspešno	√	√	√	√
	neuspešno	√	√	√	√
modifikacija	uspešno	√	√	√	√
	neuspešno	√	√	√	√

Sadržaj

- ▶ Osnovna struktura datoteke
- ▶ Struktura datoteke kao niza blokova
- ▶ Metoda pristupa
- ▶ Parametri organizacije datoteka
- ▶ Vrste organizacije datoteka
- ▶ Opšte procedure nad datotekama
- ▶ Performanse obrade datoteke

Pitanja i komentari

Kraj prezentacije

Metode pristupa i organizacija datoteka

Usluge metoda pristupa i vrste organizacija datoteka